

جغرافیا و روابط انسانی، بهار ۱۳۹۸، دوره ۱، شماره ۴

سنجش میزان زیست پذیری محلات شهری

(مورد مطالعه: منطقه ۱۱ تهران)

رقیه یدالهی صابر*^۱، طاهرپریزادی، مریم علیزاده

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا گرایش محیط زیست شهری دانشگاه خوارزمی تهران، ایران

۲- استاد یار و عضو هیات علمی گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه خوارزمی تهران، ایران

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا گرایش محیط زیست شهری دانشگاه خوارزمی تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۲/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۲۳

چکیده

زیست پذیری که مفهوم تحت بررسی این پژوهش است، از اواخر قرن بیستم مورد توجه قرار گرفت است، زیرا فضاهای شهری دچار مسائلی چون کیفیت پایین محیط، آلودگی صوتی و هوا، و ... شده بودند. تحقیق حاضر با هدف شناخت تحلیل فضایی وضعیت موجود زیست پذیری شهری در محلات منطقه ۱۱ شهر تهران بر اساس ابعاد زیست پذیری انجام شده است. پژوهش حاضر به لحاظ روش توصیفی - تحلیلی، به لحاظ نوع، کیفی و از نظر زمانی مقطعی و برای گردآوری داده ها از روش اسنادی - پیمایشی استفاده شده است. جامعه آماری در این پژوهش ساکنین منطقه ۱۱ تهران می باشد. داده های مورد نیاز برای تحلیل با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته و تنظیم پرسشنامه با استفاده از طیف پنج گزینه ای لیکرت صورت پذیرفت. اعتبار پرسشنامه با استفاده از نظرات متخصصان تایید شد، و برای سنجش میزان پایایی ابزار از روش الفبای کرونباخ استفاده و با نتیجه (۰/۸) مورد تایید قرار گرفت. تجزیه تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار *SPSS* و آزمون های آماری (آنوا، فرید من و *one sample t test*) و ترسیم نقشه ها و تحلیل فضایی داده ها از روش *IDW* در نرم افزار *GIS* انجام شده است. بر اساس یافته های پژوهش، محله منیریه از لحاظ زیست پذیری دارای وضعیت مطلوب و محله اسکندری دارای وضعیت نامطلوب هستند. نتایج پژوهش در تحلیل آماری و تحلیل فضایی نشان دهنده وضعیت زیست پذیری متوسط منطقه ۱۱ با گرایش به سمت وضعیت مطلوب را ارزیابی می کند.

واژگان کلیدی: زیست پذیری، تحلیل فضایی، محلات شهری، منطقه ۱۱ تهران

۱-مقدمه

توسعه پایدار با سه بعد اصلی اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی راه را برای مفهوم زیست پذیری در برنامه ریزی شهری باز کرده است و اخیراً تحقیقات علمی و دانشگاهی فراوانی در سطح جهان در این زمینه نوشته شده است. زیست پذیری به منزله ی مفهومی که با تمام زوایا و ابعاد ذهنی و عینی سکونتگاه های انسانی سروکار دارد، در پی ایجاد محیط شهری سالم و زیست پذیرتر برای شهروندان کنونی و نسل های آینده است. به همین سبب، زیست پذیری مفهوم و رویکرد جدیدی در پارادایم توسعه پایدار شهری است. رشد سریع شهرها به خصوص در شهرهای بزرگ، با ویژگی هایی چون تمرکز بالای جمعیت و حجم زیاد فعالیت های اقتصادی تأثیر منفی بر محیط شهری خواهد داشت. در چنین شرایطی و با توجه به برآوردن نیازها و انگیزه های اساسی انسان در محیط های شهری و مطرح شدن نظریه توسعه پایدار موضوعات کیفیت محیط زندگی و شهر زیست پذیر مورد توجه جدی قرار گرفته اند. در ایران نیز به دلیل ضعف برنامه ریزی، مهاجرت وسیع و رشد سریع کالبدی و مهمتر از همه اعمال سیاست ها و روشهای ناکارآمد در مواجهه با محله های شهری و همچنین بی توجهی به نقش محله های شهری در ارتقای هویت اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و... مشکلات و مسایل محله های شهری به صورت قابل توجه ظاهر شده است. این بی توجهی باعث کاهش کیفیت محیط اجتماعی، افزایش روند تخریب فیزیکی، به هم خوردن تعادل میان رفاه اجتماعی و کارایی اقتصادی و به طور کلی کاهش کیفیت محیط شهری و به تبع آن زیست پذیری در محله های شهری شده است. مفهوم زیست پذیری از یک سو نشان دهنده ی جاذبه و تاثیر قوی شهری است و از سوی دیگر، ارتباطات و تاثیرگذاری شهر را از طریق به دست آوردن سرمایه گذاری، منابع فرهنگی و انسانی شدت بیشتر خواهد بخشید (wang et al, 2011). با توجه به بیشتر مطالعات انجام شده در حوزه زیست پذیری، این نظر وجود دارد که یک مکان زیست پذیر باید امن، جذاب، دارای پیوستگی و انسجام اجتماعی، امکانات آموزشی، مسکن متنوع و قابل استطاعت (که با اشتغال ارتباط دارد)، فضاهای عمومی باز، مراکز خرید محلی، خدمات سلامت و بهداشت، امکانات و تسهیلات فرهنگی، تفریحی، حمل و نقل عمومی مناسب و بهینه و زیرساخت های مناسب برای پیاده روی و دوچرخه سواری باشد (hankinsand. Power, 2009). با توجه به مطالب مطرح شده درباره مفهوم زیست پذیری، نگاه اجمالی به شهرهای ایران وضعیت مطلوبی را نشان نمی دهد. رشد جمعیت و توسعه قارچ گونه شهرهای ایران در چند دهه گذشته، محیط های شهری کشور را با مشکلات عدیده اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی رو به رو کرده است؛ همچنان که طبق امار رسمی کشور، نسبت شهرنشینی از سال ۱۳۳۵ (۳۱ درصد شهرنشین) تا سال ۱۳۹۰ (۷۱ درصد شهرنشین) در ایران تحولات فراوانی را به خود دیده است. این روند رو به رشد شهرنشینی همچنان ادامه دارد (مرکز امار ایران، ۱۳۹۰). رشد جمعیت شهری و

شهرنشینی قبل از فرایند برنامه ریزی شهری در ایران شهرها ر به شدت از معیارهای زیست پذیری و استانداردهای زیست محیطی دور کرده است.

۲- بیان مسأله

در سال های اخیر با توجه به توسعه شهرنشینی و رشد فزاینده ی جمعیت شهرها و توجه به سنجش وضعیت موجود شهرها و محلات (لطفی، ۱۳۸۸: ۶۹-۶۸) اهمیت فراوانی یافته است. و از طرفی دیگر با توجه به تغییر دیدگاه ها از استاندارد گرایی صرف به دیدگاه های کیفی (فرجی سبکبار و دیگران، ۱۳۹۰: ۳۲) و مطرح شدن نظریه توسعه پایدار به جای دیدگاه های کلان اقتصادی و خرد کالبدی (مهدیزاده، ۱۳۸۲: ۲۹۴) موضوعات کیفیت زندگی و شهر زیست پذیر مورد توجه جدی قرار گرفته اند. امروزه مسائل شهر و شهروندی به بهترین مسائل موثر بر ابعاد کمی و کیفی زندگی انسان تبدیل شده است. از این رو پرداختن به تئوری های جدید شهرکه هر یک با هدف حل مشکلات شهری، مدیریت شهر، بهبود وضع کمی و کیفی زندگی شهروندان در شهرها، ارتقاء کیفیت محیط شهر، پیشبرد شهر به سوی مطلوب تر شدن مطرح شده اند، پیش از پیش مهم است. بر این اساس زیست پذیری یکی از مباحث و تئوری های اخیر در برنامه ریزی شهری می باشد که مانند دیگر تئوری ها ما را به سوی داشتن شهری مطلوب تر برای زندگی رهنمون می سازد. (بندر آباد، ۱۳۹۰: ۳). مفهوم زیست پذیری با کیفیت زندگی به صورت مترادف بیان شده است کیفیت زندگی که به وسیله یک شهر تجربه می شود با توانایی آن ها برای دسترسی به زیرساخت ها، غذا، هوای پاک، مسکن ارزان قیمت، اشتغال موثر، فضای سبزگره خورده است. (Timmer & Seymora, 2005, 2). از طرف دیگر زیست پذیری اشاره به کیفیت های محیطی و اجتماعی یک منطقه دارد که به خوبی توسط ساکنین، کارکنان، مشتریان و دیدار کنندگان قابل درک می باشد. (عیسی لو، و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۹). در عین حال افزایش جمعیت به همراه نسبت روزافزون شهرنشینی پیامدهای زیان باری برای این گونه شهرها در پی داشته است. تداوم این گونه رشد شهرنشینی با مشکلات اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی بحران آفرینی بر پایداری کلان شهرها می باشد در این میان مشکلاتی دیگر همچون انواع آلودگی ها، ترافیک، مسائل و مشکلات روانی و ... کیفیت زندگی و به تبع آن زیست پذیری در کلان شهرها را به شدت کاهش می دهد (رهنمایی و پور موسوی، ۱۳۸۵، ۱۷۸). در عرصه مطالعات کیفیت محیط شهری دیدگاههای متعددی مطرح گردیده است از جمله دیدگاه سیاستگذاران، روان شناختی - ادراکی و تجربی، دیدگاه سیاستگذاران بر درک و کیفیت محیط شهری بر پایه دو رویکرد متفاوت (۱) کارشناس محور و (۲) مخاطب محور قرار دارد. دیدگاه مخاطب محور: بر پایه ادراک محیطی مخاطبین قرار دارد. دیدگاه کارشناس محور: نظریات کارشناسان مبنای تمام بررسی ها قرار می گیرد. دیدگاه روانشناختی - ادراکی: نحوه ارزیابی شخص از کیفیت محیط سکونت اش براساس ارتباط بین شخص و محیط توصیف می شود. دیدگاه تجربی ساکنین: در این رویکرد روی ادراک کیفیت محیط سکونتی تمرکز دارد محقق بی واسطه در سایت مورد نظر حضور می یابد (فرجی ملایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۷۱). تهران مانند بسیاری از کلانشهرهای دنیا با چالش های اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی بسیاری رو به رو است چنانچه مسائل متعددی برای آن ایجاد کرده است که در نتیجه توسعه پایدار شهر و در پی آن زیست پذیری آن را تحت تأثیر قرار

داده است بنابراین ضرورت و اهمیت پرداختن به زیست پذیری به جهت تهدیدهای پیش روی زندگی شهری امروز نیز اهمیتی دو چندان یافته است. بر اساس آخرین سرشماری (۱۳۹۰) جمعیت کلان شهر تهران هشت میلیون و دویست و پنجاه هزار نفر است که هجدهمین شهر پرجمعیت جهان به شمار می رود. (مرکز آمار ایران ۱۳۹۱). در این میان منطقه ۱۱ تهران که از بخش های مرکزی کلان شهر تهران با جمعیتی حدود ۲۸۰ هزار نفر تشکیل شده است. و در دهه های اخیر به تدریج عرصه تحولات کالبدی - فضایی تاثیر گذار بوده است بنابراین این تحقیق در نظر دارد زیست پذیری را در سطح محلات از نگاه ساکنان منطقه ۱۱ با استفاده از آزمون های آماری و نقشه های تحلیل فضایی بسنجد.

۳- اهمیت و ضرورت

طرح جامع شهر تهران (۱۳۸۵) بهبود و ارتقای کیفیت محیط شهری، تسهیل زندگی شهری و ارتقای کیفیت زندگی را از اهداف اصلی خود ذکر کرده است. در این میان شهرداریها زمانی در رسیدن به اهداف خود موفق خواهند شد که شهروندان از عملکرد آنها رضایت داشته باشند و مشارکت شهروندان به عنوان محور اصلی تصمیم گیری مدنظر قرار خواهد گرفت. یکی از ابزارهای رسیدن به این هدف، ارزیابی محیط های شهری بر مبنای نظرات ساکنین خود آن منطقه است. این مقاله در نظر دارد زیست پذیری محلات شهری منطقه ۱۱ را از نگاه شهروندان مورد بررسی قرار دهد. تا در نهایت بتواند با شناسایی نقاط قوت و ضعف منطقه، زمینه مناسبی برای ارائه خدمات بهتر به شهروندان فراهم کند.

۴- اهداف تحقیق

۴-۱ اهداف کلی

هدف اساسی هر پژوهش پاسخ دقیق به سوال اصلی پژوهش است حال با توجه به سوال اصلی این پژوهش هدف کلی آن تحلیل فضایی زیست پذیری محلات شهری منطقه ۱۱ تهران می باشد.

۴-۲ اهداف خرد

الف) تحلیل تفاوت میانگین زیست پذیری در محلات منطقه ۱۱

ب) بررسی میزان تاثیر گذاری ابعاد بر زیست پذیری منطقه ۱۱

ج) ارائه پیشنهاد های راهبردی جهت ارتقای زیست پذیری منطقه ۱۱

تعداد زیادی از محققان، همانند مک کال (۱۹۷۵)، مایرز (۱۹۸۷)، دیوید سن و کارتر (۱۹۹۱)، اوبرین و ایدی (۱۹۹۱)، گری سون و یونگ (۱۹۹۴)، دینرو و ساهه (۱۹۹۷) در مورد ادبیات کیفیت زندگی، بررسی و مرور کرده اند (لطفی، ۱۳۸۸: ۶۹) و در کنار این نظریات سازمان های بین المللی مانند *WHO*، *UN*، *UNDP* هر یک سنجه های مورد نظر خود را در رابطه با کیفیت زندگی ارائه داده اند (فرجی ملایی و دیگران، ۱۳۸۹: ۳). بستر حضور و گسترش ایده زیست پذیری را میتوان آمریکا دانست. واژه شهرهای زیست پذیر را برای اولین بار در سال ۱۹۷۰ توسط اداره ملی هنرها، به منظور دست یابی به ایده های برنامه ریزی شهری مد نظر آن ها و به دنبال آن توسط سایر مراکز و سازمان های تحقیقاتی نظیر اداره حفاظت محیطی که مطالعات گسترده ای در خصوص زیست پذیرترین شهرهای آمریکا انجام داده است، به کار گرفته شد به دنبال آن نفوذ این واژه را در ادبیات مرتبط با این حوزه را می توان در ۱۹۷۵ و نوشته های ویلیلم وارلین در خصوص مکان های زیست پذیر در مجلات انگلیسی *SATURDAY REVIEW* و *CHRSTIAN SCIENCE MONITIR* جست و جو کرد. (Mc. NULTY, ۱۹۹۸: ۲۰۰). در اروپا مطالعات مرتبط با ارائه تعریف در خصوص شهر زیست پذیر حداقل به سال ۱۹۷۵ باز می گردد. زمانی که مجله *LANDSCAPE ARECHITECTURE* در مجموعه ای مقالات کوتاه متخصصان و دانشگاهیان در خصوص ایجاد شهرهای زیست پذیر منتشر کرد. (LARICE, 2005: 120). اما بررسی زیست پذیری شهری در کشور ما موضوعی جدید است. که از سال ۱۳۸۹ به آن توجه شده است. و تا کنون دو بررسی در خصوص زیست پذیری سکونت گاهی انجام شده است که اولی مربوط به رساله دکتری آقای دکتر عیضا بندر آباد که با عنوان "تدوین اصول الگوی توسعه فضایی و شکل شهر زیست پذیر ایرانی مطالعه موردی مناطق ۱، ۱۵، ۲۲ شهر تهران" بر این اساس نتایج به دست آمده از تحلیل های انجام گرفته در این رساله مولفه های تاثیر گذار بر تغییر شکل شهر شامل سیاست های مدیریت شهری، بستر طبیعی، الگوی تاریخی، فعالیت اقتصاد شهری و ارزش های اجتماعی و فرهنگی به عنوان بنیان های پشتیبانی کننده از یک شکل زیست پذیر شناسایی شده اند. (بندر آباد، ۱۳۸۹). دومین پژوهش مربوط به رساله دکتری آقای محمد امین خراسانی است که با عنوان "تعیین زیست پذیری روستاهای پیرامون شهری با رویکرد کیفیت زندگی مطالعه موردی شهرستان ورامین" انجام گرفته است. نتایج به دست آمده از تحیل های انجام گرفته در این رساله نشان میدهد که زیست پذیری در مجموع در این روستاها در وضعیت متوسط است همچنین ابعاد اقتصادی و اجتماعی زیست پذیری در سطح متوسط و بعد زیست محیطی در وضعیت نامطلوبی است. (خراسانی، ۱۳۹۱) مطالعه دیگر مربوط به دکتر ساسان پور و سیمین تولایی و حمزه اسد آبادی در مقاله ای تحت عنوان "قابلیت زیست پذیری شهرها در راستای توسعه پایدار شهری مورد مطالعه کلان شهر تهران است. نتایج به دست آمده نشان می دهد که زیست پذیری کلان شهر تهران در هر سه بعد اجتماعی، اقتصادی و

زیست محیطی در حد متوسط به پایین ارزیابی شده است که با این روند کنونی به سمت توسعه پیش نخواهد رفت. (ساسان پور، ۱۳۹۳). در جنبه نوآوری تحقیق با عنوان "تحلیل فضایی زیست پذیری محلات شهری (نمونه موردی: منطقه ۱۱ تهران) با استفاده از روش نمونه گیری احتمالی از نوع خوشه بندی ۳۸۴ پرسشنامه در محلات منطقه ۱۱ تکمیل، و از آزمون های آماری آنوا، وان سَمپل تی تست، وضعیت زیست پذیری محلات منطقه ۱۱ به دست آمده و در نهایت با استفاده از نقشه های تحلیل فضایی زیست پذیری محلات منطقه ۱۱ ارزیابی شده است. به طوریکه در تحقیقات قبلی زیست پذیری با چنین نگاهی در سطح محلات صورت نگرفته است.

۶- سوال ها و فرضیه

۱) وضعیت زیست پذیری منطقه ۱۱ تهران در چه سطحی قرار دارد؟

۲) آیا میان محلات منطقه ۱۱ به لحاظ زیست پذیری تفاوت معناداری وجود دارد؟

۳) آیا ابعاد زیست پذیری به طور یکسان بر تحلیل فضایی زیست پذیری منطقه ۱۱ اثر گذاشته اند؟

۱) فرضیه اول: به نظر می رسد زیست پذیری منطقه ۱۱ در وضعیت متوسط رو به بالایی قرار دارد.

۲) فرضیه دوم: به نظر می رسد میان محلات به لحاظ زیست پذیری تفاوت معناداری وجود دارد.

۳) فرضیه سوم: به نظر می رسد ابعاد به طور یکسان بر زیست پذیری تاثیر نداشته اند.

۷- روش شناسی تحقیق

روش تحقیق حاضر با توجه به ماهیت موضوع "تحلیل فضایی زیست پذیری محلات شهری منطقه ۱۱ تهران" روش تحقیق ارزیابی - مقایسه ای می باشد. همچنین برای گرد آوری اطلاعات از روش اسنادی و میدانی استفاده شده است. روش اسنادی با مراجعه به کتابخانه و سایت های مختلف اطلاعات موجود را گرد آوری، روش میدانی بنا به ماهیت موضوع از فنون مختلفی مثل پرسش گری، مصاحبه و مشاهده عینی استفاده شده است. و در پایان اطلاعات به دست آمده پس از دسته بندی از طریق آمار استنباطی مورد تجزیه و تحلیل و برای رسم نمودار و تحلیل آماری و فضایی داده ها از نرم افزارهای *SPSS* و *ARC* و *EXCEL* استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش ساکنان منطقه ۱۱ تهران است. حجم نمونه در منطقه مورد مطالعه بر اساس فرمول کوکران محاسبه که از روش نمونه گیری احتمالی از نوع خوشه بندی به هر یک از نواحی بر اساس تعداد قطعه ۳۸۴ پرسشنامه تخصیص شده است. در این تحقیق برای سنجش پایایی ابزار اندازه گیری پرسشنامه از

روش آلفای کرون باخ که مقدار آن (۸) تایید ، و در قسمت تحلیل فضایی داده ها با استفاده از روش *IDW* مورد بررسی قرار گرفته است.

۷-۱ معرفی متغیرها و شاخص ها

شاخص های مورد نیاز در این پژوهش براساس ادبیات جهانی حاکم بر زیست پذیری انتخاب شده است. این شاخص ها شامل امنیت، هویت ، مشارکت، امکانات آموزشی ، بهداشتی، زیرساخت ، حمل و نقل ، مسکن ، اقتصاد، تفریحات ، فضای باز ، آلودگی و چشم انداز است. این شاخص ها خود باعث تشکیل ۶ بعد در قالب بعد اجتماعی ، اقتصادی، سیاست های مدیریت شهری ، امکانات و خدمات شهری، تاریخی و زیست محیطی شده است . و در نهایت از مجموع این ابعاد زیست پذیری محلات شهری منطقه ۱۱ تهران از طریق آمارهای فضایی و نقشه های تحلیل فضایی به دست می آید.

۸- محدوده و قلمرو پژوهش

منطقه ۱۱ تهران از بخش های مرکزی کلان شهر تهران است. سابقه ی شکل گیری بافت های مسکونی به اولین تجدید حیات تهران در دهه ۱۲۸۰ هجری قمری باز می گردد. این منطقه از مناطقی است که در مرکز شهر تهران واقع شده و دارای بافتی قدیمی که مساحت آن برابر با ۱۲/۹ کیلومتر مربع و حدود ۰/۸/۱ از کل مساحت تهران را می پوشاند. که از این نظر هفدهمین منطقه تهران و دارای ۴ ناحیه و ۱۸ محله از جمله محله های فلسطین، پاستور، شیخ هادی ، منیریه ، امیریه ، فروزش ، قلمستان ، جمالزاده ، جمهوری ، اسکندری ، باغ شاه ، خرمشهر ، هلال احمر ، آگاهی ، راه آهن ، انبار نفت ، عباسی ، دانشگاه افسری می باشد. (طرح تفصیلی منطقه ۱۱، ۱۳۸۵ : ۱ و ۱۲). جمعیت این منطقه بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰، بیست و هشت هزار نفر که شامل صدوچهل هزار نفر مرد و صد و چهل هزار نفر زن می باشد. (مرکز آمار ایران ۱۳۹۱). با توجه به موقعیت منطقه ۱۱ که در مرکز کلان شهر تهران واقع است دارای بافتی قدیمی است و ناحیه ۱ آن از لحاظ بافت معمولی و سایر نواحی دارای بافتی فرسوده هستند. این فرسودگی ناشی از مرکزیت منطقه ۱۱ است که این عامل باعث شده که منطقه ۱۱ به عنوان مرکز ثقل مورد توجه باشد و با انواع آلودگی های صوتی ، هوا و محیطی روبرو شود. و همین روند بر کیفیت زیست پذیری منطقه از لحاظ ایجاد آلودگی ها و سر و صدای ناشی از عبور مرور وسایل نقلیه تاثیر گذاشته و کیفیت آن را در سطح پایینی قرار داده است و همه ی این عوامل مبین نیاز منطقه ۱۱ به کاهش فشار بر محیط فیزیکی و طبیعی و اجتماعی خود است. این منطقه می تواند با افزایش سطح زیست پذیری و عدم استفاده بیش از حد منابع، به عنوان یک منطقه زیست پذیر که کیفیت بالای زندگی در آن شرط است، جای خود را در بین مناطق پایدار و زیست پذیر کلان شهر تهران باز کند که

این فرایند هم مقرون به صرفه خواهد بود و هم منجر به ارتقاء سطح زندگی افرادی خواهد شد که در آن منطقه زندگی و کار می‌کند. (google.com)

شکل (۱): محدوده جغرافیایی منطقه ۱۱ تهران

۹- مبانی نظری

ایجاد شهرها به عنوان دومین انقلاب عظیم در فرهنگ انسان بهره برداری از محیط را چندین برابر کرد و آن را به حدی رساند که خارج از توان و ظرفیت آن گشت. این بهره برداری‌ها امروز شهرها را با دو بحران عمده جمعیتی و زیست محیطی رو به رو کرده است که این بحران‌ها مسائل بی شمار اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی را در شهرها نمایان می‌سازد. در پاسخ به این مسائل و مشکلات راهکارهای متعددی از سوی اندیشمندان ارائه شده است یکی از این راهکارها گفتمان زیست پذیری می‌باشد. مقوله زیست پذیری شهری که در نهایت به توسعه پایدار شهری منجر می‌شود. (حمزه جعفری اسد آبادی، ۱۳۹۲: ۱۹)

۹-۱ نظریه توسعه پایدار: موضوعات اقتصاد، محیط زیست و برابری اجتماعی در توسعه پایدار دارای درجه نخست اهمیت بوده که به طور کلی در جهان به رسمیت شناخته شده‌اند با این وجود غالباً تعریف ارائه شده از سوی کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه (کمیسیون برانتلند ۱۹۸۷) به وسیله اکثریت مورد استفاده قرار گرفته است. کمیسیون برانتلند توسعه

پایدار را چنین تعریف کرد: توسعه پایدار، توسعه ای است که نیازهای نسل حاضر را بدون به خطر انداختن توانایی نسل های آینده برای رفع نیازهایشان بر طرف می کند. (ساسان پور، ۱۳۹۰: ۸۰-۷۰).

۹-۲ توسعه پایدار شهری: نظریه توسعه پایدار شهری موضوع های جلوگیری از آلودگی های محیط شهری و ناحیه ای، کاهش ظرفیت های تولید محیط محلی، ناحیه ای و ملی، حمایت از بازیافت ها، عدم حمایت از توسعه های زیان آور و از بین بردن شکاف میان فقیر و غنی را مطرح می کند (زیاری، ۱۳۷۸: ۷۱).

۹-۳ نظریه زیست پذیری: پیرامون مفهوم زیست پذیری بحث های گسترده ای در مورد پایداری، حمل و نقل، محیط های سرزنده و ... می شود که نشان می دهد دست یابی به زیست پذیری شهر که به آن شهر موفق می گویند از طریق سرزندگی (محیطی)، پایداری اکولوژیکی، حل معضلات اجتماعی (فقر، اختلاف طبقاتی)، اقتصادی (بیکاری، اعتیاد) و زیست محیطی (کاهش آلودگی) و فرهنگی (بی سوادی) حاصل می شود. کیفیت زندگی شهروندان به میزان دسترسی آن ها به زیر ساخت ها، حمل و نقل، ارتباطات، آب و بهداشت، غذا، هوای پاک، مسکن مناسب، شغل راضی و فضای سبز بستگی دارد. مردم و مکان دو سوی مفهوم زیست پذیری هستند اما شاخص های زیست پذیری عمدتاً به بررسی صرف مکان و قلمرو می پردازد و نه اشخاص. (ساسان پور و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۳۲). نظریه زیست پذیری نخستین بار بر مبنای کار آبراهام مازلو (۱۹۷۰) بر روی نیازهای انسانی شکل گرفت. بر اساس این نظریه انسان ها در درجه اول سعی دارند احتیاجات پایه ای خود را برطرف سازند و بعد نیازهای لایه های بالاتر. احتیاجات فیزیولوژیک و اساسی انسان شامل نیازهای حیاتی او می باشند مثل هوا، غذا، آب، گرما، سلامت، خواب و ارضای تمایلات جنسی. بر روی این پایه لایه امنیت قرار گرفته است که مثلاً شامل احتیاج به منزل، کار، قانون، بیمه، خدمات اجتماعی، نظم و امنیت، اخلاقیات، امنیت مالی، برنامه ریزی زندگی و آینده سازی می باشد. لایه سوم شامل عوامل تعلقات روحی است: احتیاج به دوست، همسر، عشق، همسایه، ارتباط با دیگران، تیمار و پرستاری که در این لایه قرار می گیرند. لایه چهارم شامل عوامل احترام و قدر دانی است مثلاً احترام، اعتماد، موفقیت، مقام، پیروزی، قهرمانی، رفاه اجتماعی و حتی قدرت و ثروت. بالاترین لایه، لایه تحقق خودیستن است که شامل فردیت، پرورش استعداد، از خود گذشتگی، بزرگواری، هنر، فلسفه، اعتقادات، فقدان تبعیض و مواردی از این دست می باشد. (حسنلی، ۱۳۷۸: ۴۶). این نظریه در حوزه مباحث کیفیت زندگی به طور کلی توسط رووت و بینهون توسعه پیدا کرده است. کسی که توسعه دهنده این دیدگاه است معتقد است که احساس عمومی مردم منجر به زندگی بهتری برای آن ها می شود، زمانی که در اجتماعات بهتر و زیست پذیر تری زندگی می کنند. وی معتقد است این که دقیقاً چه اجتماعی زیست پذیر تر است کاملاً روشن نیست، اما قدر مسلم این است که مردم در اجتماعاتی که نیازهایشان بهتر برآورده گردد شادتر و راضی تر هستند. (Radcliff, 2001: 940)

۱۰- بحث اصلی

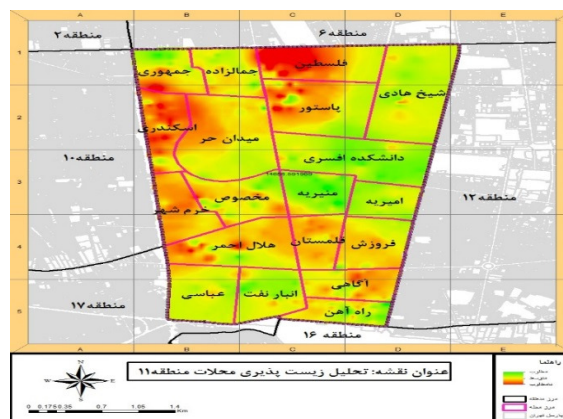
۱۰-۱ تحلیل وضعیت زیست پذیری منطقه ۱۱ با استفاده از آزمون *ONE SAMPEL T TEST*

تی تست آزمون میانگین یک جامعه بر مبنای توزیع T ، یک آزمون پارامتریک می باشد و زمانی مورد استفاده قرار می گیرد که میانگین یک جامعه، با یک حالت معمول و رایج، استاندارد و یا حتی یک عدد فرضی و مورد انتظار مقایسه می شود. (حبیب پور، صفری، ۱۳۹۱، ۵۳۸). در مقاله حاضر عدد سه در طیف های بکار رفته حد میانه می باشد بنابراین میانگین بالاتر از ۳ وضعیت مطلوب و میانگین ۳ وضعیت متوسط و پایین تر از ۳ وضعیت نامطلوب را نشان می دهد. بنابراین فرض می شود زیست پذیری منطقه ۱۱ از وضعیت متوسط رو به بالایی برخوردار است. لذا با توجه به نتایج حاصل از وضعیت زیست پذیری منطقه ۱۱ میانگین واقعی به دست آمده از زیست پذیری وضعیت آن را در حد متوسط رو به بالا ارزیابی می کند و میان میانگین فرضی و واقعی تفاوت وجود دارد و مقدار آن حاکی از مقبولیت فرضیه می باشد. نقشه ی تحلیل فضایی وضعیت زیست پذیری منطقه ۱۱ را در محلات شیخ هادی، دانشکده افسری، مینرته، خرمشهر، راه آهن، انبار نفت و جمهوری در وضعیت رو به بالایی و محله های فلسطین، اسکندری، پاستور، خرمشهر، قلمستان، در وضعیت نامطلوبی ارزیابی می کند.

جدول (۱): نتایج آزمون وضعیت زیست پذیری محلات منطقه ۱۱

موضوع اصلی تحقیق	N	آماره t	سطح معناداری	میانگین مفروض	میانگین واقعی	اختلاف با میانگین واقعی	وضعیت کلی منطقه ۱۱
زیست پذیری	۳۸۴	۲۲٫۸	۰	۲۸۲	۳۰۷٫۲	۲۵٫۲	متوسط رو به بالا

مآخذ: مطالعات تحقیق ۱۳۹۴

شکل (۲): وضعیت زیست پذیری محلات منطقه ۱۱

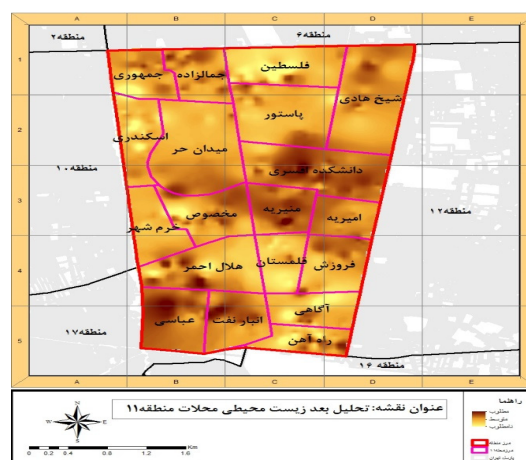
۱۰-۲ تحلیل بعد زیست محیطی منطقه ۱۱ با استفاده از آزمون *OAN SAMPEL T TEST*

در مطالعات تحلیل فضایی زیست محیطی منطقه ۱۱ به بررسی فضاهاى سبز موجود، شناسایی میزان آلودگی صوتی و هوا در محلات، نحوه جمع‌آوری آب‌های سطحی و کیفیت جمع‌آوری زباله‌ها از سطح محلات و آلودگی‌های ناشی از فعالیت‌های گارگاهی پرداخته شده است. فرض می‌شود منطقه ۱۱ از وضعیت زیست محیطی متوسط رو به پایینی برخوردار است لذا با توجه به نتایج بدست آمده از آزمون تی تست میان میانگین واقعی و میانگین مفروض تفاوت وجود دارد. و میزان میانگین واقعی کمتر تراز مفروض هست و نشان می‌دهد وضعیت زیست محیطی در وضعیت متوسط رو به پایینی می‌باشد. بنابراین دلالت بر مطلوبیت فرضیه دارد. نقشه‌های تحلیل فضایی وضعیت زیست محیطی منطقه ۱۱ را در محلاتی همچون دانشکده افسری، منیریه، امیریه، راه آهن، عباسی و انبار نفت در وضعیت مطلوب و در محلات فلسطین، قلمستان، اسکندری، در وضعیت نامطلوبی نشان می‌دهد.

جدول (۳): نتایج آزمون وضعیت زیست محیطی منطقه ۱۱

بعد	نمونه آماری	اماره t	سطح معناداری	میانگین مفروض	میانگین واقعی	اختلاف با میانگین واقعی	وضعیت کلی
زیست محیطی	۳۸۴	-۸	۰,۰	۳۶	۳۴,۵	-۱	متوسط رو به پایین

مآخذ: مطالعات تحقیق ۱۳۹۴

شکل (۳): وضعیت زیست محیطی محلات منطقه ۱۱

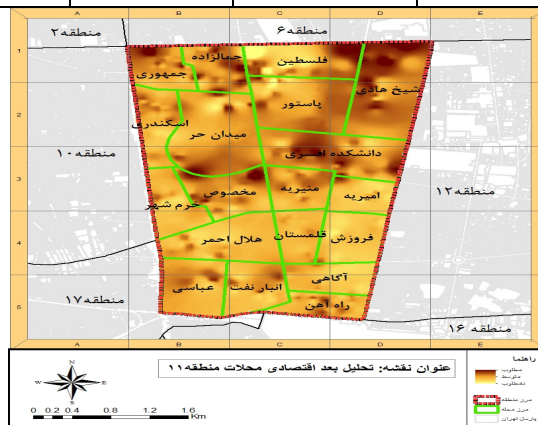
۱۰-۳ تحلیل بعد اقتصادی منطقه ۱۱ با استفاده از آزمون *OAN SAMPLE T TEST*

در مطالعات تحلیل فضایی اقتصاد شهری منطقه ۱۱ به بررسی فرصت‌های شغلی متعدد، درآمد سرپرست خانواده‌ها، امکان سرمایه‌گذاری‌های سودآور و قدرت خرید یا اجاره مسکن مناسب در سطح محلات می‌پردازد. فرض می‌شود وضعیت اقتصادی منطقه ۱۱ از وضعیت نامطلوبی برخوردار است. با توجه به نتایج بدست آمده از آزمون تی تست میان میانگین واقعی

و میانگین مفروض تفاوت ناچیزی وجود دارد. و نشان دهنده این است که اقتصاد محلات منطقه ۱۱ در وضعیت متوسط رو به پایینی قرار دارد. در نتیجه فرضیه مقبول است. نقشه های تحلیل فضایی وضعیت اقتصادی محلات شیخ هادی، دانشکده افسری، جمالزاده، منیریه در وضعیت مطلوب و محلات فلسطین، اسکندری، فروزش، خرمشهر، قلمستان در وضعیت متوسط رو به پایینی نشان می دهد.

جدول (۴): نتایج آزمون وضعیت اقتصادی منطقه ۱۱

بعد	نمونه آماری	اماره <i>t</i>	سطح معناداری	میانگین مفروض	میانگین واقعی	اختلاف با میانگین واقعی	وضعیت کلی
اقتصادی	۳۸۴	- ۱۶,۷	۰.	۱۲	۱۰,۳	-۱,۶	متوسط رو به پایین

شکل (۴): وضعیت اقتصادی محلات منطقه ۱۱

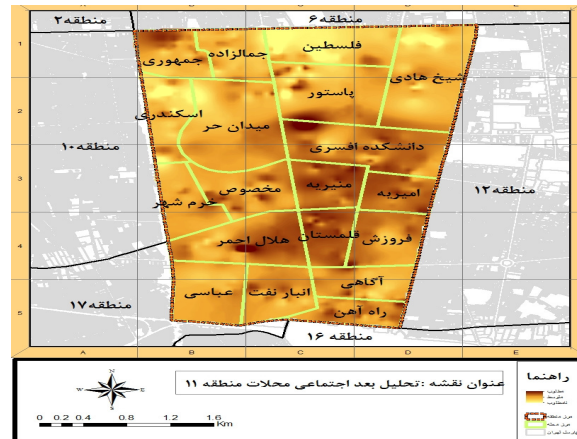
۴-۱۰ تحلیل بعد اجتماعی منطقه ۱۱ با استفاده از آزمون *OAN SAMPLE T TEST*

در مطالعات تحلیل فضایی اجتماعی منطقه ۱۱ به بررسی امنیت مردم محله در شبانه روز، امنیت وسایل نقلیه، نزاع های خیابانی و درگیری های بین افراد بومی و مهاجران تازه وارد شده به محله، عملکرد پلیس در محله، ارتباط بین همسایگان و حس تعلق آنها به محله خود، برگزاری جشن ها و عزاداری های مذهبی در سطح محلات می پردازد. فرض می شود بعد اجتماعی منطقه ۱۱ از وضعیت مطلوبی برخوردار است. با توجه به نتایج بدست آمده از آزمون، میان میانگین واقعی و میانگین مفروض تفاوت زیادی وجود دارد. و میزان میانگین واقعی بیشتر از میانگین مفروض هست و نشان دهنده این است که وضعیت اجتماعی منطقه ۱۱ در حد متوسط رو به بالا و صحت فرضیه را نشان می دهد. نقشه تحلیل فضایی، وضعیت اجتماعی منطقه ۱۱ را در محلاتی مثل دانشکده افسری، امیریه، منیریه، قلمستان، هلال اهرم، جمهوری، راه آهن، انبار نفت، پاستور و فروزش در وضعیت مطلوبی و در محلات فلسطین اسکندری نامطلوب نشان می دهد.

جدول (۵): نتایج آزمون وضعیت اجتماعی منطقه ۱۱

بعد	نمونه آماری	آماره t	سطح معناداری	میانگین مفروض	میانگین واقعی	اختلاف با میانگین واقعی	وضعیت کلی
اجتماعی	۳۸۴	۱۱۹,۷	۰.	۶۳	۷۵,۶	۱۲,۶	متوسط رو به بالا

مآخذ: مطالعات تحقیق ۱۳۹۴

شکل (۵): وضعیت اجتماعی محلات منطقه ۱۱

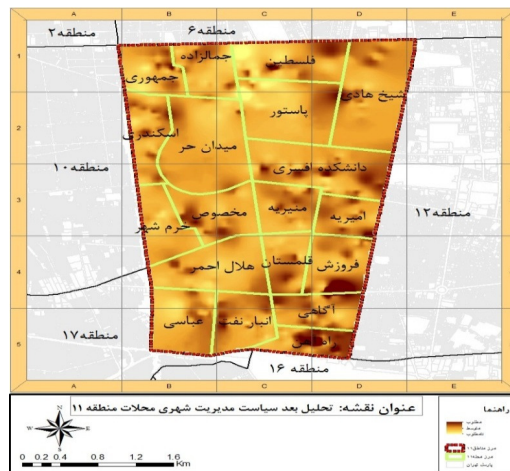
۱۰-۵ تحلیل بعد سیاست های مدیریت شهری منطقه ۱۱ با استفاده از آزمون *OAN SAMPLE T TEST*

در مطالعات تحلیل فضایی سیاست های مدیریت شهری منطقه ۱۱ به بررسی تصمیمات شورای شهر و شهرداری و میزان مشارکت مردم با شهرداری و روحیه کار گروهی میان مردم می پردازد. فرض می شود میزان مشارکت مردم در منطقه ۱۱ در وضعیت نامطلوبی برخوردار است. نتایج بدست آمده از آزمون تی تست نشان می دهد. میزان میانگین واقعی کمتر از میانگین مفروض هست و نشان دهنده این است که وضعیت مدیریت و مشارکت مردم منطقه ۱۱ در حد متوسط رو به پایین می باشد. بنابراین دلالت بر مقبولیت فرضیه دارد. نقشه وضعیت مشارکت محلات منطقه ۱۱ را در محلاتی همچون راه آهن، آگاهی، دانشکده افسری، شیخ هادی، مخصوص به طور مطلوب و در محلاتی مثل فلسطین و پاستورو جمهوری متوسط رو به پایینی ارزیابی کرده است.

جدول (۶): نتایج آزمون وضعیت سیاست مدیریت شهری منطقه ۱۱

بعد	نمونه آماری	آماره t	سطح معناداری	میانگین مفروض	میانگین واقعی	اختلاف با میانگین واقعی	وضعیت کلی
سیاست مدیریت شهری	۳۸۴	-۸,۴	۰.	۲۱	۱۹,۴	-۱,۵	متوسط رو به پایین

مآخذ: مطالعات تحقیق ۱۳۹۴

شکل (۶): وضعیت سیاست های مدیریت شهری محلات منطقه ۱۱

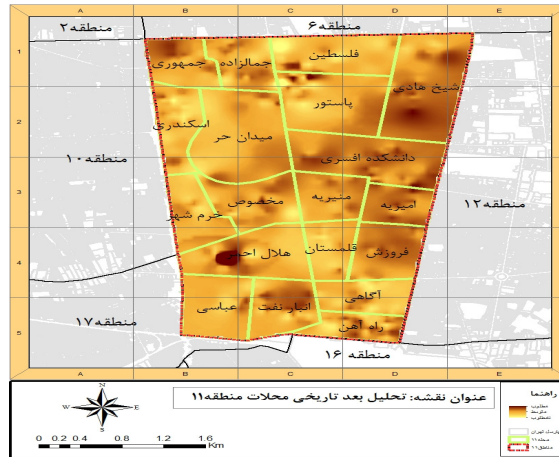
۱۰-۶ تحلیل بعد الگوی تاریخی منطقه ۱۱ با استفاده از آزمون *AN SAMPLE T TEST*

در مطالعات تحلیل فضایی الگوی تاریخی منطقه ۱۱ به بررسی ساختمان های تاریخی بافت محله ها، نشانه ها و نماد های ملی-مذهبی و حفاظت شهرداری، سازمان میراث فرهنگی از آثار تاریخی محله و معابر و خیابان های زیبا در محله می پردازد. فرض می شود وضعیت الگوی تاریخی منطقه ۱۱ از وضعیت نامطلوبی برخوردار است، نتایج بدست آمده از آزمون تی تست نشان می دهد میان میانگین واقعی و میانگین مفروض تفاوت وجود دارد. و میزان میانگین واقعی کمتر از میانگین مفروض هست و نشان دهنده این است که وضعیت الگوی تاریخی منطقه ۱۱ در وضعیت متوسط رو به پایین می باشد بنابراین فرضیه قابل قبول است نتایج حاصل از نقشه *IDW* نشان می دهد وضعیت الگوی های تاریخی در محلات شیخ هادی، هلال احمر، انبار نفت، دانشکده افسریه منیریه و امیریه در وضعیت متوسط رو به بالا و در محلات میدان حر، عباسی، قلمستان، اسکندری، خرمشهر در وضعیت روبه پایینی ارزیابی می شود.

جدول (۷): نتایج آزمون وضعیت الگوی تاریخی منطقه ۱۱

بعد	نمونه آماری	آماره <i>t</i>	سطح معناداری	میانگین مفروض	میانگین واقعی	اختلاف با میانگین واقعی	وضعیت کلی
تاریخی	۳۸۴	-۶,۴	۰	۱۵	۱۴,۲	-۰,۷	متوسط رو به پایین

مآخذ: مطالعات تحقیق ۱۳۹۴

شکل (۷): وضعیت الگوی تاریخی محلات منطقه ۱۱

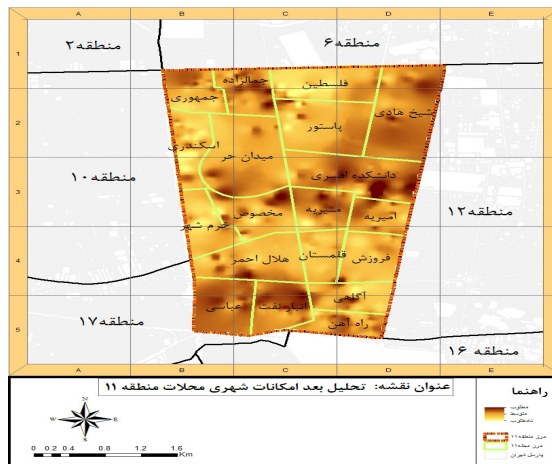
۱۰-۷ تحلیل بعد امکانات و خدمات شهری منطقه ۱۱ با استفاده از آزمون *OAN SAMPLE T TEST*

در مطالعات تحلیل فضایی بعد خدمات و امکانات شهری منطقه ۱۱ به بررسی شاخص های آموزشی، امکانات بهداشتی- درمانی، امکانات و زیرساخت، حمل و نقل شهری، مسکن و تفریحات می پردازد. فرض می شود که منطقه ۱۱ از لحاظ امکانات و خدمات شهری در وضعیت مطلوبی برخوردار است، لذا با توجه به نتایج بدست آمده از آزمون برای بعد خدمات و امکانات شهری نشان می دهد میان میانگین واقعی و میانگین مفروض تفاوت وجود دارد. و میزان میانگین واقعی بیشتر از میانگین مفروض هست و نشان دهنده این است که وضعیت خدمات منطقه ۱۱ در حد متوسط رو به بالایی قرار دارد. بنابراین این دلالت بر صحت فرضیه مورد ادعا دارد نتایج حاصل از نقشه *IDW* وضعیت خدمات و امکانات را در محلات شیخ هادی، انبار نفت، عباسی، راه آهن، دانشگاه افسری، جمال زاده، منیریه، امیریه، در وضعیت متوسط رو به بالا و محلات فرودان، قلمستان، فلسطین، اسکندری، پاسنور، جمهوری، در وضعیت نامطلوبی نشان می دهد.

جدول (۸): نتایج آزمون وضعیت امکانات و خدمات شهری منطقه ۱۱

بعد	جامعه نمونه	آماره <i>t</i>	سطح معناداری	میانگین مفروض	میانگین واقعی	اختلاف با میانگین واقعی	وضعیت کلی
خدماتی	۳۸۴	۲۶,۶	۰	۱۳۵	۱۵۳,۱	۱۸,۱	متوسط رو به بالا

مآخذ: مطالعات تحقیق ۱۳۹۴

شکل (۸): وضعیت امکانات و خدمات محلات منطقه ۱۱

۱۱- تحلیل تفاوت میانگین زیست پذیری در محلات منطقه ۱۱ با استفاده از آزمون ANOVA

نتایج حاصل از تحلیل واریانس نشان می دهد که میان محلات تفاوت وجود دارد. به نحوی که سطح معناداری آن قابل قبول است ($sig. < 0.001$) و می توان گفت فرضیه تایید می شود.

جدول (۹): نتایج آزمون آنوا

آزمون آنوا	جمع مجذورات	میانگین مجذورات	درجه آزادی	سطح معناداری	F
درون گروهی	۵۳۳۹۶,۸	۳۱۴,۹	۱۷	۰	۹,۱
بین گروهی	۱۲۶۲۸۷,۱	۳۴۵	۳۶۶		
کل	۱۷۹۶۸۴		۳۸۳		

جدول (۱۰): نتایج آزمون توکی

مجلات	تعداد پرسشنامه	نام مطلوب	متوسط	مطلوب
اسکندری	۳۲	اسکندری		
پاستور	۲۱	پاستور		
فلسطین	۱۵	فلسطین		
هلال احمر	۱۸		هلال احمر	
خرمشهر	۸		خرمشهر	
قلمستان	۲۰		قلمستان	

آگاهی	۱۱		آگاهی
جمال زاده	۸		جمالزاده
مخصوص	۲۲		مخصوص
فروزش	۲۲		فروزش
جمهوری	۳۶		جمهوری
راه آهن	۳۷		راه آهن
انبار نفت	۲۰		انبارنفت
شیخ هادی	۲۱		شیخ هادی
باغ شاه	۱۳		باغ شاه
عباسی	۱۴		عباسی
امیریه	۳۰		امیریه
منیریه	۳۶		منیریه

آزمون توکی وضعیت زیست پذیری محلات را در ۳ خوشه تقسیم کرده است. خوشه اول (منیریه، امیریه، شیخ هادی، انبار نفت، راه آهن، عباسی) از لحاظ زیست پذیری در وضعیت خوب، خوشه دوم (قلمستان، فروزش، هلال احمر، خرمشهر، مخصوص، جمهوری) در وضعیت متوسطی، خوشه سوم (اسکندری، پاستور، فلسطین، باغ شاه) در وضعیت ضعیفی از لحاظ زیست پذیری قرار دارد.

۱۲- تحلیل سنجش میزان اثرگذاری ابعاد بر روی زیست پذیری با استفاده از آزمون فریدمن:

آزمون فریدمن یک آزمون کیفی برای سنجش تأثیر متغیرها، گویه ها و سوالات سازنده ی یک شاخص - بعد می باشد. در این آزمون گویه ها متناسب با نقش و اهمیت در مطلوبیت و مناسبت ابعاد، رتبه بندی می شوند. نتایج به دست آمده از آزمون فریدمن نشان می دهد بعد امکانات و خدمات دارای بیشترین تأثیر و بعد اقتصاد دارای کمترین تأثیر بر زیست پذیری منطقه ۱۱ داشته است. بنابراین طبق فرضیه پژوهشی میانگین بعدها به طور یکسان بر زیست پذیری تأثیر نگذاشته است در نتیجه مقبولیت فرضیه را اثبات می کند

جدول (۱۱): نتایج آزمون فریدمن

رتبه در زیست پذیری	میانگین	بعد
۱	۶	خدمات و امکانات شهری
۲	۵	اجتماعی
۳	۳,۹	زیست محیطی
۴	۲,۹	سیاست های مدیریت شهری
۵	۲	الگوی تاریخی
۶	۱	اقتصادی

مآخذ: مطالعات تحقیق ۱۳۹۴

۱۳- نتیجه گیری

زیست پذیری در معنای اصلی و کلی خود به مفهوم دستیابی به قابلیت زندگی بهتر است و در واقع همان دستیابی به کیفیت برنامه ریزی شهری خوب یا مکان پایدار است زیست پذیری امروزه نقش اساسی در حیات، رشد شهرها و کیفیت زندگی شهروندان دارد. برای زیست پذیری ابتدا نیاز به تهیه ۶ بعد است، که بتوان آن را ابعاد اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی، خدمات و امکانات شهری، سیاست های مدیریت شهری و تاریخی دانست. هر یک از ابعاد نامبرده در قالب وضعیت کلی زیست پذیری می باشد. برای بدست آوردن وضعیت زیست پذیری منطقه ۱۱ با استفاده از ۳۸۴ پرسشنامه در طیف های ۱ تا ۵ گزینه ای ارزش متوسط عدد زیست پذیری بدست آمده را از طریق آزمون وان سمل تی تست محاسبه و آن را با عدد واقعی مورد مقایسه قرار داده و نتایج داده های امار استنباطی با آمار فضایی تطبیق شده است. و نتیجه حاصل از هر دو تحلیل، همان نتیجه کلی از وضعیت زیست پذیری است. و نتیجه آزمون های آماری با نتیجه حاصل از امار فضایی دلالت بر وضعیت زیست پذیری منطقه ۱۱ دارد. یافته های پژوهش زیست پذیری را در محله شیخ هادی مطلوب و در محله اسکندری در وضعیت نامطلوبی ارزیابی کرده است. بنابراین برای وضعیت زیست پذیری می توان نتیجه گرفت ابعاد اجتماعی، خدمات و امکانات شهری در وضعیت متوسط رو به بالایی و ابعاد اقتصادی، تاریخی، زیست محیطی و سیاست های مدیریت شهری در وضعیت متوسط رو به پایینی قرار دارد. و به لحاظ فرضیه آماری می توان ادعا کرد که منطقه ۱۱ با اطمینان ۹۵ درصد یک منطقه زیست پذیر است.

منابع

- ۱) خراسانی، محمد امین و رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۱): "شناخت و تحلیل تفاوت زیست پذیری روستاهای پیرامون شهری در شهرستان ورامین" فصلنامه اقتصاد سبز و توسعه روستایی، سال دهم، شماره ۲، تابستان ۹۲، پیاپی ۴، صص ۷۴-۵۵
- ۲) حسنی، نسرين (۱۳۸۷)، "کیفیت زندگی شاخص پیشرفت اجتماع"، روزنامه مردم سالاری، ۲۵ تیر
- ۳) بندر آباد، علیرضا (۱۳۸۹): "تدوین اصول الگوی توسعه فضایی و شکل شهر زیست پذیر ایرانی مطالعه موردی مناطق ۱، ۱۵ و ۲۲ تهران"، استاد راهنما حمید ماجدی، استاد مشاور ایرج اعتصام، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات
- ۴) رهنمایی، محمدتقی، پور موسوی، سید موسی (۱۳۸۵) "بررسی ناپایداری های امنیتی کلانشهر تهران بر اساس شاخص های توسعه پایدار شهری" مجله پژوهش های جغرافیایی، شماره ۵۷، تهران، ۱۹۳-۱۷۳
- ۵) زیاری، کرامت الله (۱۳۷۸)، "برنامه ریزی شهرهای جدید"، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران
- ۶) ساسان پور (۱۳۹۰)، مبانی پایداری کلانشهرها با تاکید بر کلانشهر تهران، انتشارات مرکز مطالعات برنامه ریزی شهر تهران.
- ۷) مهدیزاده، جواد و همکاران (۱۳۸۲) برنامه ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران)، معاونت شهرسازی و معماری وزارت مسکن و شهرسازی

- ۸) لطفی ، صدیقه (۱۳۸۸) مفهوم کیفیت زندگی شهری : تعاریف ، ابعاد و سنجش آن در برنامه ریزی شهری ، فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیای انسانی ، سال اول ، شماره چهاردهم
- ۹) فرجی سبکبار، حسنعلی، صادق لو، طاهر و سجاسی قیداری، حمدالله (۱۳۹۰)، سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی: مطالعه موردی دهستان آق بلاغ استان زنجان، فصلنامه روستا و توسعه، سال چهاردهم، شماره ۴
- ۱۰) عیسی لو، بیات، بهرامی (۱۳۹۳) انگاره زیست پذیری رهیافتی نوین جهت ارتقای کیفیت زندگی در جوامع روستایی (مطالعه موردی: شهرستان قم، بخش کهک)، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۶
- ۱۱) مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، "سرشماری عمومی نفوس و مسکن"، استان تهران
- ۱۲) ساسانپور، تولایی، جعفری اسدآبادی (۱۳۹۳)، قابلیت زیست پذیری شهرها در راستای توسعه پایدار شهری (مورد مطالعه: کلان شهر تهران)، فصلنامه علمی-پژوهشی و بین المللی انجمن جغرافیای ایران، دوره جدید، سال ۱۲، شماره ۴۲ پاییز ۹۳
- ۱۳) فرجی ملایی؛ امین، عظیمی، آزاده و کرامت الله زیاری (۱۳۸۹)، تحلیل ابعاد کیفیت زندگی در مواجی شهری ایران، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال اول، شماره دوم
- ۱۴) سجادی، ژبلا، فرجی ملایی، امین و عظیمی، آزاده (۱۳۹۱)، تحلیل کیفیت زندگی در یک محیط روستا شهری (مورد پژوهی: شهر سگز آباد)، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۳۰، پاییز و زمستان ۹۱، صص ۲۶۵-۲۸۴
- ۱۵) جعفری اسدآبادی، حمزه (۱۳۹۲)، بررسی زیست پذیری شهرها در راستای توسعه پایدار شهری (مورد مطالعه: کلانشهر تهران) پایانامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، استاد راهنما فرزانه ساسانپو
- ۱۶) طرح تفصیلی منطقه ۱۱، مهندسین مشاور پارت، ۱۳۸۵، مرکز برنامه ریزی و مطالعات شهر تهران
- ۱۷) حبیب پور، کرم، صفری، رضا (۱۳۹۱). راهنمای جامعه کاربرد *SPSS* در تحقیقات پیمایشی تحلیل داده های کمی، غزال
- ۱۸) سایت www.google.com

19 Radcliff, Benjamin (2001), *Politics, markets and lifesatis faction: the Political economy of human happiness*, *American Political science Review*

20) MC. Nulty: R.h (1998), *whats livability? Presenation a conference sponsored by the seoul (south, Korea) metro Politian*

21) Larice, M,Z (2005) “*great neighborhoods: the livability and morphology high density neighborhoods in urban north America*”, PHD

22 Timmer Vanessa and nola- Kate seymoar (2005) “*THE WORLD URBAN FORUM 2006 Vancouver*” working group discussion paper internation center for sustainable cities

Hankins, K; Power, E. 2009. *The Disappearance of the State from Livable Urban Spaces*, 41: 845-

866.

Wang, j; Meirong, S; chen, B; Chen, SH; C Ling, CH. 2011. *A comparative study of Beijing and*

three global cities;Aerspective on urban livability , *Frontiers of Environmental Science &*

Engineering, 7: 658-668.